การวิพากษ์แนวคิดของบรอนวิน ฟินนิแกน ในบทความ "การเสี่ยงโชคของพระพุทธเจ้าและการเดิมพันของปัสกาล"*

A Critique of Bronwyn Finnigan's Ideas in the Article "The Buddha's Lucky Throw and Pascal's Wager"

พระมหาสมคิด เลื่อนแก้ว เทพทวี โชควศิน*** และธีรัตม์ แสงแก้ว*****

Phramaha Somkit Luankaew, Theptawee Chokvasin and Teerat Saengkaew

** นิสิตระดับปริญญามหาบัณฑิต,
** *** ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
** Master's Student, ** *** Department of Philosophy and Religion,
Faculty of Humanities, Kasetsart University, Thailand

ตอบรับบทความ (Received) : 30 มี.ค. 2568 เริ่มแก้ไขบทความ (Revised) : 22 เม.ย. 2568
รับบทความตีพิมพ์ (Accepted) : 6 มิ.ย. 2568 เผยแพร่ออนไลน์ (Available Online) : 11 ก.ค. 2568

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต เรื่อง การวิพากษ์แนวคิดของบรอนวิน ฟินนิแกน ในบทความ "การเสี่ยงโชคของพระพุทธเจ้าและการเดิมพันของปัสกาล" ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วารสารธรรมธารา ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (ฉบับรวมที่ 21) ปี พ.ศ. 2568
ISSN 2651-2262 (Online)

การวิพากษ์แนวคิดของบรอนวิน ฟินนิแกน ในบทความ "การเสี่ยงโชคของพระพุทธเจ้าและการเดิมพันของปัสกาล"

พระมหาสมคิด เลื่อนแก้ว
เทพทวี โชควศิน และธีรัตม์ แสงแก้ว

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือการวิพากษ์แนวคิดของบรอนวิน ฟินนิแกน ในบทความการเสี่ยงโชคของพระพุทธเจ้าและการเดิมพันของปัสกาล โดยศึกษาจากงานที่เกี่ยวข้องกับบทความนี้เป็นหลัก วิธีการวิจัย คือการโต้แย้งเชิงปรัชญา ฟินนิแกนได้เสนอแนวคิดสำคัญไว้ 6 ประการคือ (1) พระพุทธเจ้าและปัสกาลใช้เหตุผลชนิดเดียวกันในการเดิมพัน ได้แก่ การใช้เหตุผลแบบครอบงำ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วย (2) การเดิมพันของพระพุทธเจ้าไม่ได้กล่าวถึงคุณค่าอนันต์ ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยเพราะในอปัณณกสูตรกล่าวถึงนิพพานซึ่งอาจจัดเป็นคุณค่าอนันต์ในพระพุทธศาสนาได้ (3) ไม่มีหลักฐานเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยเพราะกรณีศึกษาคนระลึกชาติอาจเป็นหลักฐานได้และบางกรณีความจริงกับหลักฐานไม่จำเป็นต้องมาคู่กัน (4) การเดิมพันในอปัณณกสูตรขัดแย้งกับกาลาม-สูตรเพราะไม่มีการพิสูจน์ความจริงจนรู้ได้ด้วยตนเองโดยการนั่งสมาธิ ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยเพราะบางกรณีการรู้ด้วยตนเองใช้จินตามยปัญญาได้ (5) หลักอนัตตาไม่สอดคล้องกับการกลับชาติมาเกิด ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยเพราะการตายแล้วเกิดใหม่ของขันธ์ 5 อธิบายได้ด้วยกฎไตรลักษณ์ ธัมมสันตติ และปฏิจจสมุปบาท (6) การเดิมพันในอปัณณกสูตรไม่สมเหตุสมผลในกรณีที่คาดหวังว่า คนที่ยอมรับเรื่องกรรมและการเกิดใหม่จะประพฤติดี ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยและได้โต้แย้งด้วยงานวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องสวรรค์และนรก และงานวิจัยเรื่องประสิทธิผลของภาพ

คำเตือนบนซองบุหรี่ สำหรับคนที่ปฏิเสธกรรมและการเกิดใหม่แล้วประพฤติผิดก็ทำนองเดียวกัน

คำสำคัญ: บรอนวิน ฟินนิแกน พระพุทธเจ้า การเสี่ยงโชค การเดิมพัน แบลซ ปัสกาล

วารสารธรรมธารา ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (ฉบับรวมที่ 21) ปี พ.ศ. 2568
ISSN 2651-2262 (Online)

A Critique of Bronwyn Finnigan's Ideas in the Article "The Buddha's Lucky Throw and Pascal's Wager"

Phramaha Somkit Luankaew
Theptawee Chokvasin and Teerat Saengkaew

Abstract

The objective of this research article is to critique Bronwyn Finnigan's ideas in 'The Buddha's Lucky Throw and Pascal's Wager' by primarily studying related documents. The research method used is philosophical argumentation. Finnigan proposes six key ideas: (1) The Buddha and Pascal used the same type of reasoning in their respective wagers, including dominance reasoning. The researchers agree. (2) The Buddha's wager does not mention infinite value. The researchers disagree, citing the *Apannaka Sutta*, which mentions Nirvana—a concept that could be considered infinite value in Buddhism. (3) There is no evidence of karma and rebirth. However, the researchers disagrees, arguing that case studies of individuals who report past-life memories may constitute such evidence, and that, in some instances, truth and evidence need not necessarily coincide. (4) The wager in the *Apannaka Sutta* conflicts with the *Kalama Sutta* because there is no proof of the truth until one can know it for oneself through meditation. The researchers disagree because, in some cases, self-knowledge can be gained through thought.

(5) The doctrine of anattā is often regarded as incompatible with the concept of rebirth. However, the researchers disagree, arguing that the process of death and rebirth of the five aggregates can be coherently explained through the principles of the three characteristics, the law of dhamma continuity, and dependent origination. (6) The wager presented in the *Apannaka Sutta* appears unconvincing when it assumes that those who accept the doctrines of karma and rebirth will consequently behave morally. The researchers disagree with this assumption and counters it by referencing empirical studies on belief in heaven and hell, as well as research on the effectiveness of graphic warning labels on cigarette packaging. A similar critique applies to individuals who reject karma and rebirth yet continue to behave immorally.

Keywords: Bronwyn Finnigan, The Buddha, Lucky Throw, Wager, Blaise Pascal

วารสารธรรมธารา ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (ฉบับรวมที่ 21) ปี พ.ศ. 2568
ISSN 2651-2262 (Online)

บทนำ

บรอนวิน ฟินนิแกน (Bronwyn Finnigan) เขียนบทความเรื่อง The Buddha's Lucky Throw and Pascal's Wager ซึ่งแปลว่า การเสี่ยงโชคของพระพุทธเจ้าและการเดิมพันของปัสกาล มีการวิเคราะห์เปรียบเทียบอปัณณกสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้และการเดิมพันของปัสกาล[1] โดยฟินนิแกนได้แรงบันดาลใจจากงานโรเจอร์ แจ็คสัน (Roger R. Jackson) ซึ่งอ้างว่า อปัณณกสูตรอันมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเดิมพันนั้นมีมาก่อนการเดิมพันของปัสกาล[2]

ในศตวรรษที่ 17 แบลซ ปัสกาล (Blaise Pascal) เสนอทฤษฎีที่สำคัญไว้เรียกกันว่า "การเดิมพันของแบลซ ปัสกาล (Blaise Pascal's Wager)" มีใจความว่า มนุษย์ทุกคนต้องตายและเมื่อตายแล้วก็จะรู้ว่า โลกหน้ามีจริงหรือไม่ จะรู้ว่าพระเป็นเจ้ามีจริงหรือไม่ และจะรู้ว่านรกสวรรค์มีจริงหรือไม่ ซึ่งคนที่เดิมพันว่า พระเป็นเจ้ามีจริง ก็จะทำตามคำสอนของพระเป็นเจ้า มีศรัทธาในพระเป็นเจ้า เมื่อตายไปแล้วหากพระเป็นเจ้ามีจริงก็จะได้ไปอยู่เป็นสุขบนสวรรค์กับพระเป็นเจ้าชั่วนิรันดร์ หากพระเป็นเจ้าไม่มีจริง ไม่เสียหายอะไร เพราะฉะนั้นการเดิมพันว่ามีพระเป็นเจ้าจึงเป็นทางเลือกที่ดี และทุกคนต้องเดิมพัน เลี่ยงไม่ได้เพราะทุกคนต้องตาย[3]

ส่วนอปัณณกสูตรมีใจความว่า ในโลกนี้มีคำสอนและความเห็นอยู่ 2 ประเภท คือ ที่เป็นสัมมาทิฏฐิ ได้แก่ มีความเห็นว่า มีผลของกรรมดีกรรมชั่ว

---

[1] Bronwyn Finnigan, "The Buddha's Lucky Throw and Pascal's Wager," *Australasian Journal of Philosophy*, 102, no. 3, (May 2024): 561-580.

[2] Roger R. Jackson, *Rebirth: A Guide to Mind, Karma, and Cosmos in the Buddhist World* (Colorado: Shambhala Publications, 2022), 163.

[3] Blaise Pascal, *Pensées*, trans. William Finlayson Trotter (London: Global Grey, 2021), 48-51.; อ่านเพิ่มเติมได้ใน James A. Conner, *Pascal's Wager: The Man Who Played Dice with God* (New York: HarperCollins Publishers, 2006), 185-187.

โลกหน้ามีอยู่จริง ฯลฯ และที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ คือ มีความเห็นว่า ไม่มีผลของกรรมดีกรรมชั่ว โลกหน้าไม่มีอยู่จริง ฯลฯ ผู้ที่เป็นสัมมาทิฏฐินั้นจะทำกรรมดี ละเว้นกรรมชั่ว ถ้าโลกหน้ามีอยู่จริง เมื่อตายไปเขาจะได้ไปสวรรค์ ถ้าโลกหน้าไม่มีจริง อย่างน้อย ๆ ผู้รู้ก็จะสรรเสริญในชาตินี้ว่าเป็นคนมีศีล เป็นสัมมาทิฏฐิ ถ้าโลกหน้ามีจริง เขาจะมีชัยในโลกทั้งสอง คือ ในชาตินี้ผู้รู้สรรเสริญ เมื่อตายแล้วจะได้ไปสวรรค์ ส่วนผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิจะปราชัยในโลกทั้งสอง คือ ในชาตินี้จะถูกผู้รู้ติเตียนว่าเป็นคนทุศีล เป็นมิจฉาทิฏฐิ เมื่อตายแล้วจะไปอบาย ทุคติ นรก ดังนั้น ผู้ที่ดำเนินชีวิตด้วยหลักสัมมาทิฏฐิจึงดีกว่าดำเนินชีวิตด้วยหลักมิจฉาทิฏฐิ[4]

จะเห็นว่า การเดิมพันของปัสกาลและอปัณณกสูตรมีลักษณะคล้าย ๆ กัน คือ อปัณณกสูตรเดิมพันว่าโลกหน้ามีจริง ? ส่วนปัสกาลเดิมพันว่า พระเป็นเจ้ามีจริง ? และทฤษฎีหรือคำสอนทั้งสองให้ข้อคิดว่า การทำความดีตามคำสอนในศาสนาเป็นทางเลือกที่ดีกว่า ผลเสียน้อยกว่า โดยอปัณณกสูตรนั้นพระพุทธเจ้าตรัสก่อนปัสกาลเกิดประมาณ 400 ปี ก่อนคริสตกาล (400 BCE) แจ็คสัน จึงกล่าวว่า การเดิมพันในอปัณณกสูตรมีมาก่อนการเดิมพันของปัสกาล[5]

ฟินนิแกน เรียกคำสอนในอปัณณกสูตรว่า การเดิมพันของพระพุทธเจ้า (Buddha's wager) และเสนอแนวคิดสำคัญไว้ 6 ประการ ดังนี้ 1. พระพุทธเจ้าและปัสกาลใช้เหตุผลชนิดเดียวกันในการเดิมพัน 2. การเดิมพันของพระพุทธเจ้าไม่ได้กล่าวถึงแนวคิดคุณค่าอนันต์ 3. ไม่มีหลักฐานยืนยันความจริงในการเดิมพันของพระพุทธเจ้า 4. การเดิมพันในอปัณณกสูตรขัดแย้งกับกาลามสูตร 5. หลักอนัตตาไม่สอดคล้องกับการกลับชาติมาเกิด และ 6. การเดิมพันในอปัณณกสูตรไม่สมเหตุสมผล[6]

---

[4] ม.ม. 20/103-124/223-252 (ไทย.มมร)

[5] Roger R. Jackson, *Rebirth: A Guide to Mind, Karma, and Cosmos in the Buddhist World*, 27.

[6] Bronwyn Finnigan, "The Buddha's Lucky Throw and Pascal's Wager,": 561-580.

วารสารธรรมธารา ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (ฉบับรวมที่ 21) ปี พ.ศ. 2568
ISSN 2651-2262 (Online)

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวคิดของฟินนิแกนในข้อแรก แต่ข้อที่ 2-6 ไม่เห็นด้วย จึงต้องการวิพากษ์และแสดงข้อโต้แย้ง (Argument) แนวคิดดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิพากษ์แนวคิดของบรอนวิน ฟินนิแกน ในบทความ “การเสี่ยงโชคของพระพุทธเจ้าและการเดิมพันของปัสกาล”

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาบทความ “การเสี่ยงโชคของพระพุทธเจ้าและการเดิมพันของปัสกาล” (The Buddha’s Lucky Throw and Pascal’s Wager) เป็นหลัก และศึกษาเอกสารอ้างอิงของบทความนี้ รวมทั้งเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพระไตรปิฎกหลักที่ใช้ในการวิพากษ์ คือ พระไตรปิฎกภาษาอังกฤษ สำนักพิมพ์วิสดอม (wisdom publications) เพราะเป็นฉบับที่ฟินนิแกนอ้างอิง และใช้พระไตรปิฎกอีก 3 ฉบับในการวิพากษ์ร่วม คือ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาอังกฤษ ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์แห่งสหราชอาณาจักร (Pali Text Society, PTS) เนื่องจากสำนักพิมพ์วิสดอมไม่ได้จัดทำพระไตรปิฎกภาษาอังกฤษไว้ครบทุกเล่ม

แนวคิดทางปรัชญาที่ใช้ในการวิพากษ์ คือ พุทธปรัชญา โดยศึกษาและอ้างเหตุผลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาต่าง ๆ รวมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิพากษ์และแสดงข้อโต้แย้ง (Argument) แนวคิดของฟินนิแกน ผู้วิจัยได้เรียงลำดับตั้งแต่ประเด็นที่ 1 ถึงประเด็นที่ 6 ดังนี้

1. พระพุทธเจ้าและปัสกาลใช้เหตุผลชนิดเดียวกันในการเดิมพัน

ฟินนิแกนกล่าวถึงเหตุผลที่พระพุทธเจ้าและปัสกาลใช้ในการเดิมพันว่าเป็นเหตุผลชนิดเดียวกัน ได้แก่ เหตุผลแบบครอบงำ (dominance reasoning) เป็นต้น[7] ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วย

dominance (n) แปลว่า การครอบงำ, การมีอำนาจอิทธิพลเหนือ, ส่วน dominant (adj) แปลว่า ที่มีลักษณะเด่น, ที่ได้เปรียบ[8] dominance เมื่อใช้ในการตัดสินใจมีหลักการว่า “ในการตัดสินใจภายใต้ความไม่แน่นอน กฎมาตรฐานในทฤษฎีการตัดสินใจคือควรเลือกการกระทำที่มีอิทธิพลเหนือกว่าการกระทำที่มีอยู่ทั้งหมด หากมีการกระทำดังกล่าว”[9]

ผลลัพธ์การเดิมพันเรื่อง พระเป็นเจ้ามีจริง หรือ ไม่มีจริง ตามแนวคิดของปัสกาลสรุปได้ดังนี้

ผลลัพธ์การเดิมพันว่า พระเป็นเจ้ามีจริง ผู้เดิมพันก็จะมีศรัทธาและทำตามคำสอนของพระเป็นเจ้า เมื่อตายแล้วพบว่า พระเป็นเจ้ามีจริง นรกสวรรค์มีจริง จะได้ไปอยู่บนสวรรค์กับพระเป็นเจ้าชั่วนิรันดร์ แต่ถ้าพระเป็นเจ้าไม่มีจริงและนรกสวรรค์ไม่มีจริง ก็ไม่เสียหายอะไร ผลลัพธ์การเดิมพันว่า พระเป็นเจ้าไม่มีจริง ผู้เดิมพันก็จะไม่มีศรัทธาและไม่ทำตามคำสอนของพระเป็นเจ้า เมื่อตายไปแล้วพบว่า พระเป็นเจ้ามีจริง และนรกสวรรค์มีจริง ก็จะตกนรกชั่วนิรันดร์ แต่ถ้าพระเป็นเจ้าไม่มีจริง และนรกสวรรค์ไม่มีจริง กรณีนี้ไม่เสียหายอะไรเช่นกัน[10]

---

[7] Ibid., 569-570.

[8] Aksorn Charoen Tat Ltd, *Aksorn's Thai Learners' Dictionary (1997)*, s.v.v. “dominance, dominant.”

[9] Bronwyn Finnigan, “The Buddha's Lucky Throw and Pascal's Wager,”: 569.

[10] Blaise Pascal, *Pensées*, 48 – 51.; อ่านเพิ่มเติมได้ใน James A. Conner, *Pascal's Wager : The Man Who Played Dice with God*, 185-187.

วารสารธรรมธารา ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (ฉบับรวมที่ 21) ปี พ.ศ. 2568
ISSN 2651-2262 (Online)

จะเห็นว่า การเดิมพันว่า พระเป็นเจ้ามีจริง มีผลลัพธ์ที่ดีกว่าการเดิมพันว่า พระเป็นเจ้าไม่มีจริง เพราะผลที่แย่ที่สุดของการเดิมพันว่า พระเป็นเจ้ามีจริงนั้นดีพอ ๆ กับผลที่ดีที่สุดของการเดิมพันว่า พระเป็นเจ้าไม่มีจริงคือไม่เสียหายอะไร ฟินนิแกน จึงกล่าวว่า การเดิมพันว่าพระเป็นเจ้ามีจริงครอบงำ (dominates) การเดิมพันว่าพระเป็นเจ้าไม่มีจริง[11]

ฟินนิแกนมองว่าอปัณณกสูตรนั้นก็มีรูปแบบของการเดิมพันเช่นกัน โดยเดิมพันเรื่อง มีการเกิดใหม่เพราะกรรม หรือ ไม่มีการเกิดใหม่เพราะกรรม มีใจความโดยสรุปดังนี้

ผลลัพธ์การเดิมพันว่า มีการเกิดใหม่เพราะกรรม ผู้เดิมพันก็จะตั้งใจทำกรรมดี เมื่อตายไปแล้วพบว่า เป็นเรื่องจริง ผลคือได้ไปเกิดและเสวยสุขอยู่บนสวรรค์ และในชาตินี้ผู้รู้จะสรรเสริญเพราะได้ทำความดีไว้ แต่ถ้าตายแล้วสูญไม่มีการเกิดใหม่ ก็ไม่เสียหายอะไร ผลลัพธ์การเดิมพันว่า ไม่มีการเกิดใหม่เพราะกรรม ผู้เดิมพันก็จะทำทุจริตต่าง ๆ เช่น ทำผิดศีล เมื่อตายไปแล้วพบว่า การเกิดใหม่เพราะกรรมมีจริง ผลคือได้ไปเกิดและรับทุกข์ในอบายภูมิ และในชาตินี้ก็ถูกผู้รู้ติเตียนเพราะทำไม่ดีไว้ แต่ถ้าตายแล้วสูญไม่มีการเกิดใหม่ ก็ไม่เสียหายอะไรเช่นกัน[12]

จะเห็นว่า การเดิมพันว่ามีการเกิดใหม่เพราะกรรมมีผลลัพธ์ดีกว่าการเดิมพันว่า ไม่มีการเกิดใหม่เพราะกรรม เพราะแม้แต่ผลที่แย่ที่สุดของการเดิมพันว่า มีการเกิดใหม่เพราะกรรมนั้นก็ยังดีกว่าผลที่ดีที่สุดของการเดิมพันว่า ไม่มีการเกิดใหม่เพราะกรรมคือถ้าชาติหน้าไม่มีจริงผู้ที่เดิมพันว่า มีการเกิด

---

[11] Bronwyn Finnigan, “The Buddha’s Lucky Throw and Pascal’s Wager,”: 569.

[12] *The Middle Length Discourses of the Buddha: A Translation of the Majjhima Nikāya*, trans. Bhikkhu Ñāṇamoli and Bhikkhu Bodhi (Somerville, MA: Wisdom Publications, 1995), 506-507.; อ่านเพิ่มเติมได้ใน Bronwyn Finnigan, “The Buddha’s Lucky Throw and Pascal’s Wager,”: 561-580.

ใหม่เพราะกรรมก็จะได้รับการสรรเสริญจากผู้รู้ในชาตินี้เพราะได้ทำกรรมดีไว้ ซึ่งประเด็นนี้การเดิมพันของปัสกาลไม่ได้กล่าวไว้

ฟินนิแกนจึงกล่าวว่า การเดิมพันว่ามีการเกิดใหม่เพราะกรรมครอบงำ (dominates) การเดิมพันว่า ไม่มีการเกิดใหม่เพราะกรรม[13] และสรุปว่า พระพุทธเจ้าและปัสกาลใช้เหตุผลในการเดิมพันชนิดเดียวกัน ได้แก่ เหตุผลแบบครอบงำ (dominance reasoning) เป็นต้น

2. การเดิมพันของพระพุทธเจ้าไม่ได้กล่าวถึงแนวคิดคุณค่าอนันต์

ฟินนิแกน กล่าวว่า ไม่มีหลักฐานใดที่พระพุทธเจ้าคำนึงถึงความน่าจะเป็นของสภาวะหรือผลลัพธ์ใด ๆ ในการนำเสนอการเดิมพันหรือพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของชีวิตอนันต์ (infinite lives) ที่มีคุณค่าอนันต์ (infinite value)[14]

คำว่า infinite เป็น Adjective แปลว่า อนันต์, ไม่มีขอบเขตจำกัด และไม่มีที่สิ้นสุด[15] ส่วนคำว่า infinity เป็นคำนาม (Noun) โดย infinity มีความหมายเชื่อมโยงกับ Eternity (นิรันดร์) หาก Eternity ถูกมองว่าเป็นเวลาอันไม่มีที่สิ้นสุด[16] ในศาสนาคริสต์มีคำสอนว่า จุดหมายของชีวิต คือ ตายไปแล้วได้ไปบังเกิดบนสวรรค์อยู่กับพระเป็นเจ้าชั่วนิรันดร์ วิธีปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมาย คือ การภักดีและปฏิบัติตามคำสอนของพระเป็นเจ้า ส่วนคนที่ทำบาปจะตกนรกชั่วนิรันดร์[17]

---

[13] Ibid., 570.

[14] Ibid., 570-571.

[15] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 3. อ้างคำว่า “infinite.”

[16] Christian Tapp, *Edmund Runggaldier, God, Eternity, and Time* (United Kingdom: Routledge, 2011), 100.

[17] Thomas Watson, *The Ten Commandments* (Pennsylvania: The Banner of Truth Trust, 1981).

วารสารธรรมธารา ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (ฉบับรวมที่ 21) ปี พ.ศ. 2568
ISSN 2651-2262 (Online)

ในหนังสือ *Pensees* ปัสกาลกล่าวถึง Eternity (นิรันดร์) บ่อยครั้ง เช่น “there is an equal risk of loss and gain. But there is an eternity of life and happiness.” แปลว่า “มีความเสี่ยงเท่ากันในการสูญเสียและกำไร แต่มีชีวิตและความสุขชั่วนิรันดร์”[18]

ในอปัณณกสูตรพระพุทธเจ้าตรัสถึงชีวิตอนันต์หรือความสุขนิรันดร์บ้างหรือไม่ ?

ในอปัณณกสูตรพระพุทธเจ้าตรัสถึงกุศลธรรม 3 คือ กายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ผู้ปฏิบัติตามกุศลธรรมเหล่านี้แล้วจะได้อานิสงส์ คือ ผู้รู้สรรเสริญในชาติปัจจุบัน หากตายไปแล้วและโลกหน้ามีจริง ก็จะได้ไปสุคติโลกสวรรค์ ถ้านิพพานมีจริง ก็เป็นไปได้ที่จะมีผู้ปฏิบัติจนได้ปรินิพพานในปัจจุบัน[19]

นิพพานคืออะไร และปรินิพพานคืออะไร “บทว่า นิพฺพานํ ได้แก่ ดับกิเลส. บทว่า ปรินิพพานํ เป็นไวพจน์ของบทว่า นิพพานํ นั้น”[20] ไวพจน์ หมายถึง คำที่เขียนต่างกันแต่มีความหมายเหมือนกัน ดังนั้น นิพพาน และปรินิพพาน จึงหมายถึงดับกิเลสเหมือนกัน

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ” แปลว่า นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง[21] แล้วนิพพานนั้นเป็นนิรันดร์หรือไม่ ?

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ยสฺส อุปฺปาโท ปญฺญายติ วโย นตฺถิ ตสฺส อญฺญทตฺถุ ปญฺญายติ นิพฺพานํ นิจฺจํ ธุวํ สสฺสตํ อวิปริณามธมฺมนฺติ อสํหิรํ อสงฺกุปฺปํ ฯ[22] แปลว่า ความเกิดขึ้นแห่งนิพพานใด ย่อมปรากฏ ความเสื่อมแห่งนิพพานนั้นมิได้มี ย่อมปรากฏอยู่โดยแท้ นิพพานเป็นคุณชาติเที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มิได้มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าอันอะไร ๆ นำไปไม่ได้ ไม่กำเริบ.[23]

---

[18] Blaise Pascal, *Pensées*, 48.

[19] ม.ม. 20/103-124/223-253 (ไทย.มมร)

[20] องฺ.นวก.อ. 37/897 (ไทย.มมร)

[21] ขุ.อุ.อ. 44/266 (ไทย.มมร)

[22] ขุ.จู. 30/659/315 (บาลี.มมร)

[23] ขุ.จู. 67/659/489-490 (ไทย.มมร)

จากพุทธพจน์นี้จะเห็นว่า นิพพานนั้น เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่เสื่อม ไม่มีความแปรปรวน จึงอาจกล่าวได้ว่า นิพพานนั้นเป็นนิรันดร์ในทางพระพุทธศาสนา และมีนักวิชาการท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า ถ้าไปถามชาวพุทธทั่วไปที่รู้หลักคำสอนที่เป็นพื้นฐานเพียงพอโดยไม่เลือกว่านับถือพระอาจารย์สายไหนว่า พระนิพพานมีอยู่จริงไหม ทุกคนจะตอบว่ามีอยู่จริง ถามต่อว่า พระนิพพานมีอยู่อย่างเป็นนิรันดร์ไหม ทุกคนก็จะตอบเป็นเสียงเดียวกันว่ามีอยู่อย่างเที่ยงแท้เป็นนิรันดร์[24]

นิพพานเป็นอัตตาหรือไม่ ? เรื่องนี้ถกเถียงกันมานาน มีความเห็นเป็น 2 นัย คือ นิพพานเป็นอัตตา และนิพพานเป็นอนัตตา แต่ละฝ่ายมีหลักฐานมาหักล้างกัน ยังสรุปไม่ได้ว่า นิพพานเป็นอย่างไรกันแน่จนกว่าแต่ละคนจะปฏิบัติจนเข้าถึงได้ด้วยตนเอง แต่มีข้อคิดว่า ถ้านิพพานเป็นอนัตตาซึ่งไม่ต่างจากขันธ์ 5 แล้วเราจะปฏิบัติให้บรรลุนิพพานไปทำไม ?

สรุปว่า ในอปัณณกสูตรมีการกล่าวถึงนิพพานด้วย และนิพพานนั้นอาจเป็น Eternity (นิรันดร์) คือ ความสุขนิรันดร์ในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งต่างจากสวรรค์นิรันดร์ในศาสนาคริสต์ ดังนั้น การที่ฟินนิแกนเสนอแนวคิดว่า การเดิมพันของพระพุทธเจ้าในอปัณณกสูตรไม่มีการกล่าวถึงแนวคิดคุณค่าอนันต์อันมีความหมายเกี่ยวข้องกับนิรันดร์จึงไม่ถูกต้อง

3. ไม่มีหลักฐานยืนยันความจริงในการเดิมพันของพระพุทธเจ้า

ฟินนิแกน กล่าวว่า เรื่องกรรมและการเกิดใหม่ (karma and rebirth) เป็นคำกล่าวอ้างที่เกี่ยวข้องกับการเดิมพันของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นความจริงที่คฤหัสถ์ไม่มีหลักฐาน (lack evidence)... และเราควรยืนยันแทนที่จะปฏิเสธการเกิดใหม่เพราะกรรมแม้ว่าจะไม่มีหลักฐานยืนยันความจริงก็ตาม[25]

---

[24] สมภาร พรมทา, “นิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตากันแน่,” *วารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,* ปีที่ 8, ฉบับที่ 3, (กันยายน - ธันวาคม 2544): 1-3.

[25] Bronwyn Finnigan, “The Buddha’s Lucky Throw and Pascal’s Wager,”:

วารสารธรรมธารา ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (ฉบับรวมที่ 21) ปี พ.ศ. 2568
ISSN 2651-2262 (Online)

ประเด็นนี้มีนัยสำคัญ คือ การเกิดใหม่เพราะผลจากกรรมที่ทำเป็นความจริงที่คฤหัสถ์ไม่มีหลักฐาน แต่จากการศึกษาในคัมภีร์และงานวิจัยปัจจุบันผู้วิจัยพบว่า มีกรณีหนึ่งที่อาจจะใช้เป็นหลักฐานในประเด็นนี้ได้หรือไม่คือกรณีคนที่ตายแล้วเกิดใหม่แล้วระลึกชาติได้ เช่น เรื่องอานนทเศรษฐี[26] เรื่องโตเทยยพราหมณ์[27] และเอมิลี่ วิลเลียมส์ เคลลี่ (Emily Williams Kelly)[28] บันทึกไว้ว่า เอียน สตีเวนสัน (Ian Stevenson, M.D.) ได้วิจัยเรื่องการระลึกชาตินานกว่า 40 ปี เดินทางไปทั่วโลกเพื่อสัมภาษณ์เด็กที่กลับชาติมาเกิดและจำชีวิตในชาติก่อนได้ พบเด็กที่ระลึกชาติได้เกือบ 3,000 คน ทั้งในเอเชียและตะวันตก เขียนหนังสือผลงานวิจัยเรื่องการระลึกชาติไว้ 14 เล่ม[29]

เรื่องอานนทเศรษฐีมีเนื้อหาโดยย่อว่า อานนทเศรษฐีเป็นคนตระหนี่จัด เมื่อตายแล้วไปเกิดเป็นลูกของคนขอทาน เมื่อโตขึ้นวันหนึ่งเด็กคนนี้เดินผ่านบ้านเดิมของตนขณะที่พระพุทธเจ้าเสด็จผ่านมา พระพุทธเจ้าตรัสบอกมูลสิริเศรษฐีว่า เด็กคนนี้คืออดีตบิดาของท่านและให้พิสูจน์ด้วยการให้เขาไปชี้จุดฝังขุมทรัพย์ที่ฝังไว้ก่อนตาย เด็กขอทานซึ่งระลึกชาติได้ก็ชี้ได้ถูกต้อง ทำให้มูลสิริเศรษฐีปลงใจเชื่อว่าเด็กคนนี้เป็นอดีตบิดาของตนคืออานนทเศรษฐีที่กลับชาติมาเกิดจริง

งานวิจัยของเอียน สตีเวนสันก็มีลักษณะคล้าย ๆ กัน คือ เด็กที่ระลึกชาติได้เหล่านั้นสามารถบอกข้อมูลในอดีตชาติของตนได้ถูกต้อง คือ “ระบุชื่อเมือง ญาติ อาชีพ และความสัมพันธ์ ทัศนคติ และอารมณ์ ซึ่งในหลายร้อยกรณีทั่วโลก เป็นชื่อเฉพาะของบุคคลที่เสียชีวิตเพียงคนเดียว โดยครอบครัวปัจจุบันของพวกเขามัก

562-567.

[26] ขุ.ธ.อ. 41/182-185 (ไทย.มมร)

[27] ม.อุ.อ. 23/260-267 (ไทย.มมร)

[28] Emily Williams Kelly Ph.D. Research Assistant Professor Division of Perceptual Studies University of Virginia Health System Charlottesville, VA.

[29] “Stevenson-s-Obit-Emily,” *med.virginia.edu*, Accessed March 01, 2025, https://med.virginia.edu/perceptual-studies/wp-content/uploads/sites/360/2015/11/Stevenson-s-Obit-Emily.pdf.

ไม่รู้จัก แต่ความจริงก็คือ ผู้คนที่เด็ก ๆ จำได้ มีอยู่จริง ความทรงจำที่เด็ก ๆ อ้างสามารถตรวจสอบได้เทียบกับชีวิตจริง และความสามารถระบุตัวตนของพวกเขาที่ได้รับการตรวจสอบหรือโต้แย้งโดยพยานหลายคน..."[30]

กรณีคนระลึกชาติได้ที่กล่าวมานี้อาจมีคนแย้งว่าไม่น่าเชื่อถือเพราะเป็นหลักฐานชั้นอรรถกถาบ้าง หรืออาจเป็นเรื่องบังเอิญที่เด็กเหล่านั้นบอกข้อมูลในอดีตได้ถูกต้อง เป็นไปได้ว่า เด็กที่อ้างว่าเป็นอานนทเศรษฐีกลับชาติมาเกิดบังเอิญชี้จุดฝังขุมทรัพย์ได้ถูกต้อง

แม้กรณีคนระลึกชาติไม่อาจจะใช้เป็นหลักฐานที่น่าเชื่อถือแบบ 100% แต่ผู้แย้งก็ไม่อาจจะสรุปได้ว่า การระลึกชาติได้ทุกกรณีเป็นเรื่องบังเอิญ เพราะสตีเวนสันมีกรณีศึกษาเกือบ 3,000 คน เป็นไปได้หรือที่เด็กเหล่านั้นบังเอิญบอกข้อมูลในอดีตชาติของตนได้ถูกต้องทุกกรณี ?

ในอีกมุมหนึ่งที่ผู้วิจัยจะนำเสนอคือความจริงบางอย่างมีอยู่จริงแต่ไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานก็ได้ เช่น พ่อของนาย ก. คือ นาย ข. พ่อของนาย ข. คือ นาย ค. พ่อของนาย ค. คือ นาย ง. ... พ่อของนาย อ. คือ นาย ฮ. นาย ฮ. มีจริง แต่ว่าตายไปหลายพันปีแล้ว ไม่มีหลักฐานที่มายืนยันว่า เขามีอยู่จริงเพราะในอดีตไม่มีกล้องถ่ายรูปเก็บหลักฐานไว้

สำหรับคนที่มองว่ากรณีคนระลึกชาติได้ไม่อาจใช้เป็นหลักฐานเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ได้ จึงมีอีกมุมหนึ่งให้พิจารณาคือเรื่องกรรมและการเกิดใหม่อาจเป็นความจริงในประเภทนี้คือมีอยู่จริงแม้จะไม่มีหลักฐานยืนยันก็ตาม

4. การเดิมพันในอปัณณกสูตรขัดแย้งกับกาลามสูตร

ฟินนิแกน กล่าวไว้ว่า

> การเดิมพันของพระพุทธเจ้าเรื่องการเกิดใหม่เพราะกรรม

---

[30] Tom Shroder, *Old Souls: The Scientific Evidence for Past Lives* (New York: SIMON & SCHUSTER Rockefeller Center, 1999), 14-15.

วารสารธรรมธารา ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (ฉบับรวมที่ 21) ปี พ.ศ. 2568
ISSN 2651-2262 (Online)

ใช้กับผู้ที่ไม่อาจพิสูจน์ได้โดยตรงเท่านั้น แม้เรื่องนี้สามารถพิสูจน์ได้ หากพวกเขามีเวลาและมีวินัยที่จะปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าจนสำเร็จด้วยการปลีกตัวจากสังคมและอุทิศตนทำสมาธิ ในการเสนอเดิมพันนี้แก่คฤหบดี พระพุทธเจ้าทรงตระหนักว่าพวกเขาไม่อยู่ในสถานะนี้ **สิ่งนี้ดูขัดแย้งกับคำแนะนำที่พระพุทธเจ้าทรงมีแก่คฤหบดีในกาลามสูตร เมื่อทรงเสนอประเด็นเดียวกันนั้น พระองค์ตรัสว่า “จงรู้ด้วยตนเองเถิด...แล้วเจ้าควรดำเนินชีวิตตามแนวคิดเหล่านั้น”**[31]

การรู้ด้วยตนเองในกาลามสูตรหมายเอาเฉพาะ “ความรู้จากการนั่งสมาธิจนรู้แจ้ง” ตามที่ฟินนิแกนเข้าใจหรือไม่ ? การรู้ด้วยตนเอง แปลจากประโยคว่า you know for yourselves[32] และมาจากภาษาบาลีว่า อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ[33]

ความรู้ในพระพุทธศาสนามี 3 ระดับคือ based on thought, on learning [hearing], on mental development [meditation][34] หรือ จินตามยปัญญา สุตมยปัญญา และภาวนามยปัญญา ถ้าเป็นความรู้จากการฟังหรือจากการเรียน คือ สุตมยปัญญา ไม่จัดอยู่ในเกณฑ์นี้เพราะพระพุทธเจ้าตรัสไว้ในกาลามสูตรว่า อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา (do not go by oral tradition) และอย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา (do not go by lineage of teaching)[35]

---

[31] Bronwyn Finnigan, “The Buddha’s Lucky Throw and Pascal’s Wager,”: 567-568.

[32] *The Numerical Discourses of the Buddha: A Translation of the Aṅguttara Nikāya*, trans. Bhikkhu Bodhi (Somerville, MA: Wisdom Publications, 2012), 279-283.

[33] องฺ.ติก. 20/505/243 (บาลี.มมร)

[34] *The Long Discourses of the Buddha: A Translation of the Dīgha Nikāya*, trans. Maurice Walshe (Somerville, MA: Wisdom Publications, 1995), 486.

[35] *The Numerical Discourses of the Buddha: A Translation of the Aṅguttara*

ความรู้ในระดับจินตามยปัญญา ดูเหมือนว่าจะอยู่ในกาลามสูตรข้อ “อย่าปลงใจเชื่อเพราะเหตุผลเชิงตรรกะ (do not go by logical reasoning), อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุมาน (do not go by inferential reasoning) และอย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล (do not go by reasoned cogitation)”[36]

อาจใช่ ถ้าคิดไตร่ตรองโดยไม่มีหลักเกณฑ์ แต่ถ้าคิดไตร่ตรองจนรู้ด้วยตนตามหลักในกาลามสูตรว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล มีโทษ ผู้รู้ติเตียน เมื่อนำไปปฏิบัติเต็มที่แล้วจะส่งผลให้เกิดทุกข์ และคิดไตร่ตรองจนรู้ด้วยตนว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ไม่มีโทษ ผู้รู้สรรเสริญ เมื่อนำไปปฏิบัติเต็มที่แล้วจะส่งผลให้เกิดสุข[37]

ถ้าใช้ จินตามยปัญญา ไตร่ตรองจนรู้แบบนี้ ผู้วิจัยคิดว่า จัดเป็นการรู้ด้วยตน (you know for yourselves, อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ) ตามนัยของกาลามสูตรได้

ดังนั้น การรู้ด้วยตนในกาลามสูตรจึงไม่ได้หมายเอาความรู้ระดับภาวนามย-ปัญญาเท่านั้น เพราะในบางกรณีการจะรู้ว่าสิ่งใดเป็นอกุศล สิ่งใดมีโทษ ก่อให้เกิดทุกข์ สิ่งใดเป็นกุศล สิ่งใดไม่มีโทษ ก่อให้เกิดสุข ไม่จำเป็นต้องต้องสมาธิจนตรัสรู้ก่อนจึงจะรู้ได้ เช่น รักษาศีลก่อให้เกิดสุข ไม่ก่อให้เกิดทุกข์ การฆ่าคนก่อให้เกิดทุกข์ เป็นต้น สามารถใช้จินตามยปัญญาไตร่ตรองจนรู้ด้วยตนเองได้

มีข้อสังเกตว่า ผลการแสดงธรรมทั้งอปัณณกสูตรและกาลามสูตรนั้นไม่มีบันทึกว่า มีการบรรลุธรรม[38] พระพุทธเจ้าแสดงธรรมและถามให้ผู้ฟังไตร่ตรองจนรู้ด้วยตนเองในระดับจินตามยปัญญา เป็นเหตุให้ผู้ฟังทั้งสองพระสูตรมีศรัทธาและขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต และจะมีโอกาสนั่งสมาธิจนรู้แจ้งด้วยตนเอง ได้ความรู้ระดับภาวนามยปัญญาในภายหลัง

Nikāya, trans. Bhikkhu Bodhi, 279-283.

[36] Id.

[37] Id.

[38] *The Middle Length Discourses of the Buddha: A Translation of the Majjhima Nikāya*, 506-519.; *The Numerical Discourses of the Buddha: A Translation of the Aṅguttara Nikāya*, 279-283.

วารสารธรรมธารา ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (ฉบับรวมที่ 21) ปี พ.ศ. 2568
ISSN 2651-2262 (Online)

สรุปได้ว่าการเดิมพันในอปัณณกสูตรไม่ได้ขัดแย้งกับกาลามสูตร มีนักวิชาการบางท่านแสดงความคิดเห็นว่า อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ ในกาลามสูตรสามารถตีความในนัยอื่น ๆ ได้อีกหลายประการ แต่ผู้วิจัยจะไม่กล่าวถึงในบทความนี้ เพราะจุดประสงค์ของประเด็นนี้คือแสดงให้เห็นว่า อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ หรือการรู้ด้วยตนเอง สามารถใช้ปัญญาระดับอื่นได้นอกจากภาวนามยปัญญานั่นคือจินตามยปัญญา และมีบางความเห็นมองว่า แม้แต่สุตมยปัญญาก็อาจทำให้เกิดการรู้ด้วยตนเองได้ซึ่งน่าสนใจแต่ผู้วิจัยจะไม่วิเคราะห์ในบทความนี้

5. อนัตตาไม่สอดคล้องกับการกลับชาติมาเกิด

ฟินนิแกน กล่าวว่า คำสอนประการหนึ่งของพระพุทธเจ้าคือไม่มีตัวตน (there is no ‘self’ /อนัตตา) สิ่งนี้ไม่สอดคล้องกับคำสอนเรื่องการกลับชาติมาเกิด (reincarnation) เมื่อเข้าใจว่ามีตัวตนบางอย่าง (a self /อัตตา) ที่ยังคงมีอยู่ต่อไปในชีวิตอื่นหลังจากการตายตามธรรมชาติ[39]

เรื่องอนัตตาและการกลับชาติมาเกิดนี้ฟินนิแกนอ้างอิงจากงานเขียนเรื่อง “Karma, Moral Responsibility, and Buddhist Ethics”[40] ผู้วิจัยอ่านแล้วพบว่า คำแปล อนัตตา ในความหมายว่า ไม่มีตัวตน (there is no ‘self’) นั้นฟินนิแกนไม่ได้อ้างอิงไว้อย่างชัดเจนว่า นำมาจากคัมภีร์ไหน เป็นลักษณะประมวลความรู้มาเขียน ผู้วิจัยจึงอ่านรายการอ้างอิงของงานดังกล่าวพบว่า มีข้อมูลปฐมภูมิ 3 คัมภีร์ คือ มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย และอังคุตตรนิกาย ที่เหลือเป็นทุติยภูมิ

ในข้อมูลปฐมภูมิ 3 คัมภีร์นั้นมีพระสูตรที่กล่าวถึงเรื่องอัตตาและอนัตตาซึ่ง

---

[39] Bronwyn Finnigan, “The Buddha’s Lucky Throw and Pascal’s Wager,”: 570-572.

[40] Bronwyn Finnigan, “Karma, Moral Responsibility, and Buddhist Ethics,” *The Oxford Handbook of Moral Psychology*. Edited by Manuel Vargas and John M. Doris (Oxford: Oxford University Press, 2022): 7-23.

ฟินนิแกนอ้างถึงในบทความเพียงพระสูตรเดียว คือ อานันทสูตร (*Ānanda* Sutta)[41] ในอานันทสูตรนี้ ผู้วิจัยได้อ่านแล้วพบว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสว่า อัตตามีอยู่ หรือ อัตตาไม่มีอยู่ ไม่มีตรงไหนที่ระบุว่า อนัตตา แปลว่า ไม่มีตัวตน หรือ ไม่มีอัตตา (there is no 'self')[42]

ส่วนงานชั้นทุติยภูมิในรายการอ้างอิงของฟินนิแกนจากบทความ "Karma, Moral Responsibility, and Buddhist Ethics" ที่กล่าวถึงเรื่องอนัตตาในความหมายว่า ไม่มีตัวตน หรือ ไม่มีอัตตา (there is no 'self') ได้แก่ งานเขียนเกี่ยวกับปรัชญามาธยมิกะ (Madhyamaka) อันเป็นแนวคิดของพระนาคารชุนซึ่งเป็นพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เช่น Madhyamaka ethics[43]

หลักปรัชญามาธยมิกะ (Madhyamaka) คือ พยายามที่จะพิสูจน์ว่าแก่นแท้หรือธรรมชาติภายใน (svabhāva) ของทุกสิ่งว่างเปล่า (sunya) แนวคิดสวภาวะ (svabhāva) มีรากฐานมาจากความพยายามที่จะอธิบายหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเรื่องไม่มีตัวตน [the Buddha's doctrine of no-self (anātman)][44]

สันนิษฐานว่า คำแปลอนัตตาในความหมายว่า ไม่มีตัวตน ฟินนิแกนน่าจะได้รับอิทธิพลจากปรัชญามาธยมิกะ หากเป็นเช่นนี้ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยเพราะอปัณณก-สูตรอยู่ในพระไตรปิฎกเถรวาท การตีความหมายศัพท์ต่าง ๆ ควรยึดพระไตรปิฎกเถรวาทเป็นหลัก ยิ่งไปกว่านั้นฟินนิแกนยังศึกษาเรื่องอนัตตาไม่ครอบคลุมเพราะไม่ได้อ้างถึงพระสูตรสำคัญคืออนัตตลักขณสูตร ซึ่งในพระไตรปิฎกฉบับ PTS

---

[41] Ibid., 13.

[42] *The Connected Discourses of the Buddha: A Translation of the Saṃyutta Nikāya*, trans. Bhikkhu Bodhi (Somerville, MA: Wisdom Publications, 2000), 1393-1394.

[43] Bronwyn Finnigan, "Madhyamaka ethics," *The Oxford Handbook of Buddhist Ethics*, ed. Daniel Cozort and James Mark Shields (Oxford: Oxford University Press, 2018).

[44] Id.

วารสารธรรมธารา ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (ฉบับรวมที่ 21) ปี พ.ศ. 2568
ISSN 2651-2262 (Online)

ได้แปล อนัตตา ว่า not self ไม่ใช่ no self ดังนี้ “Body, monks, is **not self.**”[45]

ประโยคว่า “Body, monks, is **not self.**” พระไตรปิฎกภาษาไทยใช้คำว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา”[46] ซึ่งมาจากภาษาบาลีว่า “รูปं ภิกฺขเว อนตฺตา.”[47] จะเห็นว่า คำว่า “อนตฺตา” ในอนัตตลักขณสูตร ใช้คำว่า **not self** ไม่ใช่ there is no ‘self’

ทั้งนี้คำว่า อนัตตา โดยศัพท์แล้วแปลได้ 2 นัยคือไม่มีตัวตน และไม่ใช่ตัวตน (หรือ ไม่ใช่อัตตา)[48]

คำว่า ไม่มีอัตตา กับ ไม่ใช่อัตตา มีความหมายต่างกัน คำว่า ไม่มีอัตตา อาจหมายถึง ว่างเปล่า ไม่มีตัวตน หรือ ไม่มีสิ่งที่ไม่ใช่อนัตตา มีแค่อนัตตา ส่วนคำว่าไม่ใช่อัตตา มีนัยว่า มีสิ่งที่เรียกว่า อัตตาอยู่ และมีสิ่งที่ไม่ใช่อัตตาอยู่ คือ อนัตตา คำว่า ไม่ใช่อัตตานั้นพระพุทธเจ้าตรัสไว้ในความหมายว่า ไม่สามารถบังคับบัญชาได้ว่า จงเป็นอย่างนี้ อย่าได้เป็นอย่างนั้น ไม่สามารถบังคับได้ว่าจงอย่าอาพาธ[49]

นักวิชาการเถรวาทที่แปลอนัตตา ว่า ไม่มีอัตตา ได้แก่ วัชระ งามจิตรเจริญ โดยยกคำกล่าวของวชิราภิกษุณีเรื่องสังขารแล้วสรุปว่า ไม่มีสัตว์หรืออัตตา มีแต่ขันธ์ 5 ที่เป็นกระบวนการของทุกข์ที่เกิดดับตามเหตุปัจจัย[50] เรื่องนี้ สมภาร พรมทา กล่าวว่า ผมมีข้อสังเกตฝากท่านผู้อ่านว่า อนัตตาในความหมายว่าไม่มีอัตตานี้มักมาจากปากของคนอื่น ไม่ได้มาจากพระพุทธวจนะตรง ๆ ดัง “อนัตตลักขณสูตร” ท่านอาจารย์วัชระได้อ้างคัมภีร์มากมายเพื่อแสดงว่า อนัตตา แปลว่า ไม่มีอัตตา

---

[45] *The Book of the Discipline (Vinaya Piṭaka)*, Vol. 4: *Mahāvagga*, trans. I. B. Horner (Oxford: Pali Text Society, 2007), 20.

[46] วิ.ม. 6/20/52 (ไทย.มมร)

[47] วิ.ม. 4/20/24 (บาลี.มมร)

[48] ป.หลงสมบุญ, *พจนานุกรม มคธ-ไทย*. คำที่อ้าง “อนัตตา.”

[49] *The Book of the Discipline (Vinaya Piṭaka)*, 20.

[50] วัชระ งามจิตรเจริญ, “นิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาท อัตตาหรืออนัตตา,” *วารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, ปีที่ 8, ฉบับที่ 3, (กันยายน - ธันวาคม 2544): 62.

แต่งานเขียนที่ท่านอ้างมานั้นล้วนแล้วแต่เป็นของคนอื่น เช่น พระนาคเสน และพระอรรถกถาจารย์[51] (รวมทั้งวชิราภิกษุณี : ผู้วิจัยเสริม)

คำแปล อนัตตา ในความหมายว่า ไม่มีตัวตน หรือ ไม่มีอัตตาของฟินนิแกนก็อยู่ในฐานะเดียวกันกับวัชระ งามจิตรเจริญ คือ เป็นคำแปลที่มาจากบุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่พระพุทธเจ้านั่นคือจากพระนาคารชุน ผู้วิจัยคิดว่า ความหมายอนัตตาที่น่าเชื่อถือที่สุดคือจากพระพุทธเจ้าโดยเฉพาะจากอนัตตลักขณสูตร คือ อนัตตา แปลว่า ไม่ใช่อัตตา (not self) ในอนัตตลักขณสูตรมีบันทึกไว้อีกว่า นอกจาก ขันธ์ 5 เป็นอนัตตาแล้ว ยังไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ไม่ควรเห็นว่า ขันธ์ 5 เป็นเรา หรือ เป็นตนของเรา[52]

ประโยคที่ว่า “ไม่ควรเห็นว่า ขันธ์ 5 เป็นเรา หรือ เป็นตนของเรา” หมายถึง ขันธ์ 5 ไม่ใช่เรา หรือ ขันธ์ 5 ไม่ใช่ตนของเรา เป็นการย้ำว่า ขันธ์ 5 ไม่ใช่อัตตา เพราะสิ่งที่เป็นเรา หรือ เป็นของของเรา เราจะบังคับบัญชาได้ จะควบคุมได้ อะไรที่เราควบคุมไม่ได้ จัดว่า ไม่ใช่ของของเรา ไม่ใช่ตนของเรา หรือ ไม่ใช่อัตตา

มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายประกอบด้วยขันธ์ 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ขันธ์ 5 อยู่ในกฎไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา (ไม่ใช่อัตตา) แปรปรวนเป็นธรรมดา ได้แก่ เกิด เจริญเติบโต แก่ เจ็บ ตาย การเปลี่ยนภพภูมิ และการเกิดใหม่ ก็จัดอยู่ในกระบวนการของไตรลักษณ์เช่นกัน

พระนาคเสนอธิบายเรื่องความแปรปรวนของขันธ์ 5 และการเกิดใหม่ไว้ในเรื่อง “ธัมมสันตติปัญหา ว่าด้วยความสืบต่อแห่งธรรม” โดยอุปมาว่า นมสดที่เขารีดไว้ในกาลต่อมาเปลี่ยนเป็นนมส้ม จากนมส้มก็กลายเป็นเนยใส จากเนยใสกลายเป็นเปรียง ก็เหมือนกันอย่างนั้นนั่นแหละ ธรรมสันตติย่อมสืบต่อกันไป คนหนึ่งเกิดขึ้น อีกคนหนึ่งดับไป สืบต่อกันไปราวกะว่าไม่ก่อนไม่หลังกัน วิญญาณอันมีในภายหลังย่อมถึงความรวมกันเข้าในวิญญาณอันมีในดวงก่อน ๆ [53]

---

[51] สมภาร พรมทา, “นิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตากันแน่,”: 2.

[52] วิ.ม. 6/20/53 (ไทย.มมร)

[53] *มิลินทปัญหาปกรณ์แปล เล่ม 1*, แปลโดย พระมหาธิติพงศ์ อุตฺตมปญฺโญ

ISSN 2651-2262 (Online)

ความแปรปรวนของขันธ์ 5 เมื่อนำหลักธัมมสันตติมาเปรียบเทียบสามารถจัดทำเป็นภาพได้ดังนี้

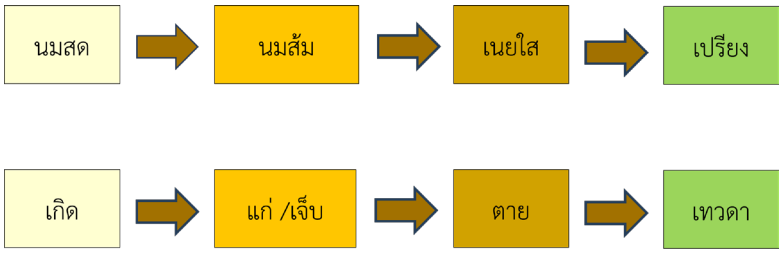

ภาพที่ 1 ความแปรปรวนของขันธ์ 5 ตามหลักธัมมสันตติ
ที่มา: ผู้วิจัย

หากถามว่า ใครไปเกิดใหม่ ? ก็ตอบได้ว่า การตายแล้วเกิดใหม่เป็นเทวดา หรือ เกิดเป็นมนุษย์ หรือ เป็นสัตว์ดิรัจฉาน หรือ เป็นสัตว์นรก เป็นเพียงการผันแปรของขันธ์ 5 จากชาติก่อนไปสู่ชาติใหม่ แปรปรวนสืบต่อกันไปตามหลักธัมมสันตติและไตรลักษณ์ โดยขันธ์ 5 ที่เกิดใหม่นั้นเรียกว่า “น จ โส, น จ อญฺโญ แปลว่า ผู้นั้นเกิดก็ไม่ใช่ ผู้อื่นเกิดก็ไม่ใช่”[54] เพราะขันธ์ 5 นั้นแปรเปลี่ยนไป แต่ก็กล่าวไม่ได้ว่าเป็นผู้อื่นเนื่องจากขันธ์ 5 นั้นเกิดขึ้นจากขันธ์ 5 เดิมคือ สืบต่อมาจากขันธ์ 5 ในชาติก่อน

มนุษย์ เทวดา พรหม สัตว์นรก และสัตว์ทั้งหลายจะพ้นจากกฎไตรลักษณ์ เมื่อกำจัดอวิชชาในปฏิจจสมุปบาทได้หมดสิ้น จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยจึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัยจึงมีวิญญาณ เพราะวิญญาณเป็นปัจจัยจึงมีนามรูป เพราะนามรูปเป็นปัจจัยจึงมีสฬายตนะ เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัยจึงมีผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัยจึงมีเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัยจึงมีตัณหา เพราะตัณหาเป็นปัจจัยจึงมีอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัยจึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัยจึงมีชาติ (การเกิด) เพราะชาติเป็นปัจจัย

(กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, 2563), 93-96.

[54] ที่เดียวกัน

จึงมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เป็นอันว่ากองทุกข์ทั้งมวลนั่นย่อมเกิด[55]

สรุปว่า หลักอนัตตาไม่ได้ขัดแย้งกับเรื่องการกลับชาติมาเกิด แต่สอดคล้องกันเพราะขันธ์ 5 อยู่ในกฎไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา (ไม่ใช่อัตตา) มีความแปรปรวนเป็นธรรมดาคือเกิด เจริญเติบโต แก่ เจ็บ ตาย การเปลี่ยนภพภูมิและการเกิดใหม่ก็จัดอยู่ในกระบวนการของธัมมสันตติ ไตรลักษณ์ และอยู่ในวงจรปฏิจจสมุปบาทด้วย

6. การเดิมพันของพระพุทธเจ้าไม่สมเหตุสมผล

ฟินนิแกน กล่าวว่า เหตุใดจึงสมเหตุสมผลที่จะคาดหวังว่า คนที่ปฏิเสธกรรมและการเกิดใหม่จะประพฤติผิด การปฏิเสธกรรมและการเกิดใหม่ไม่ได้เป็นรูปแบบของการประพฤติมิชอบที่เป็นเงื่อนไขของการประพฤติมิชอบในรูปแบบอื่น และเหตุใดจึงสมเหตุสมผลที่จะคาดหวังว่า คนที่ยอมรับเรื่องกรรมและการเกิดใหม่จะประพฤติดี[56] แนวคิดของฟินนิแกนสรุปได้ว่า การคาดหวังว่า คนที่ปฏิเสธกรรมและการเกิดใหม่จะประพฤติผิดนั้นไม่สมเหตุสมผล และการคาดหวังว่า คนที่ยอมรับเรื่องกรรมและการเกิดใหม่จะประพฤติดีนั้นก็ไม่สมเหตุสมผลเช่นเดียวกัน

ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้จึงต้องการอธิบายและโต้แย้งดังนี้

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอปัณณกสูตรว่า ผู้ที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ ได้แก่ นัตถิกทิฏฐิ อกิริยทิฏฐิ และอเหตุกทิฏฐิ ไม่เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม มีความเห็นว่า โลกหน้าไม่มีจริง มีความเห็นว่า ไม่มีบุญและบาป ไม่มีเหตุที่ทำให้บริสุทธิ์และเศร้าหมอง “เป็นอันหวังข้อนี้ได้” คือ จักเว้นกุศลธรรม 3 ได้แก่ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต แต่จะ

---

[55] วิ.ม. 6/1/1-2 (ไทย.มมร)

[56] Bronwyn Finnigan, “The Buddha’s Lucky Throw and Pascal’s Wager: 575-577.

วารสารธรรมธารา ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (ฉบับรวมที่ 21) ปี พ.ศ. 2568
ISSN 2651-2262 (Online)

กระทำอกุศลธรรม 3 ได้แก่ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต เพราะไม่เห็นโทษของอกุศลธรรม ไม่เห็นอานิสงส์ของกุศลธรรม[57]

ในทางตรงข้ามผู้ที่เป็นสัมมาทิฏฐิ ได้แก่ อัตถิกทิฏฐิ กิริยทิฏฐิ และเหตุกทิฏฐิ เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม มีความเห็นว่า โลกหน้ามีจริง มีบุญและบาป มีความเห็นว่ามีเหตุที่ทำให้บริสุทธิ์และเศร้าหมอง “เป็นอันหวังข้อนี้ได้” คือ จักเว้นอกุศลธรรม 3 ได้แก่ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต แล้วจะกระทำกุศลธรรม 3 ได้แก่ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต เพราะเห็นโทษของอกุศลธรรม และเห็นอานิสงส์ของกุศลธรรม[58]

ประโยคที่ว่า “เป็นอันหวังข้อนี้ได้”[59] แปลจากคำว่า “ปาฏิกงฺขำ”[60] ซึ่งเป็นคำต้นฉบับในภาษาบาลี สำหรับพระไตรปิฎกภาษาอังกฤษฉบับสำนักพิมพ์วิสดอมที่ฟินนิแกนอ้างอิงนั้น ใช้คำว่า “expected”[61] คำว่า expected แปลว่า คาด, หวัง, คาดหมาย[62] นัยของคำนี้ทั้งจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาอังกฤษ ฉบับภาษาไทย และฉบับภาษาบาลี คือ การคาดหมาย เป็นความน่าจะเป็นที่จะเกิดเหตุการณ์ขึ้นในอนาคต

การคาดหมายว่า คนที่ปฏิเสธเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ หรือ ผู้ที่มีความเห็นว่า บุญบาปไม่มีจริง โลกหน้าไม่มี นรกสวรรค์ไม่มี จะมีแนวโน้มเว้นจากทำกรรมดีแล้วทำกรรมชั่ว เพราะมองไม่เห็นโทษของกรรมที่ตนจะได้รับในอบายภูมิ เช่น นรก เป็นต้น เนื่องจากเข้าใจว่า นรกไม่มี เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ ขณะเดียวกันการคาดหมายว่า คนที่มีความเห็นว่า กรรมและการเกิดใหม่มีจริง ทำดีได้ดี

---

[57] ม.ม. 20/105-119/224-239 (ไทย.มมร)

[58] ที่เดียวกัน

[59] ม.ม. 20/106/225 (ไทย.มมร)

[60] ม.ม. 13/106/102 (บาลี.มมร)

[61] *The Middle Length Discourses of the Buddha: A Translation of the Majjhima Nikāya*, 506-519.

[62] Aksorn Charoen Tat Ltd, *Aksorn’s Thai Learners’ Dictionary (1997)*, s.v. “expected.”

ทำชั่วได้ชั่ว มีความเห็นว่า นรกสวรรค์มีจริง จะมีแนวโน้มเว้นจากกรรมชั่วและทำกรรมดี เพราะเห็นอานิสงส์ที่ตนจะได้รับ คือ จะส่งผลให้ไปเกิดและเสวยสุขบนสวรรค์ ก็เป็นเรื่องที่เป็นไปได้

มีงานวิจัยสนับสนุนประเด็นนี้ คือ งานวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องสวรรค์และนรกต่ออัตราการก่ออาชญากรรมของประเทศ โดย Azim F. Shariff และ Mijke Rhemtulla ซึ่งศึกษาข้อมูลอาชญากรรมที่เชื่อถือได้จากสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) กลุ่มตัวอย่าง 143,197 คน จาก 67 ประเทศ ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อในนรกส่งผลต่ออัตราอาชญากรรมในเชิงลบ คือ สัดส่วนของประชากรที่เชื่อในนรกทำนายอัตราการเกิดอาชญากรรมระดับประเทศที่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ โดยเมื่อควบคุมปัจจัยอื่น ๆ แล้ว การเพิ่มขึ้นของความเชื่อในนรก 1 หน่วยเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ส่งผลให้อัตราอาชญากรรมระดับประเทศลดลงเกือบ 2 SD[63]

และในอปัณณกสูตรระบุว่า การไม่เห็นโทษของอกุศลธรรม ไม่เห็นอานิสงส์ของกุศลธรรม เป็นสาเหตุให้คนที่ปฏิเสธเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ ถูกคาดหมายว่าจะมีโอกาสเว้นจากการทำกรรมดีแล้วเลือกทำกรรมชั่ว ในขณะที่การเห็นโทษของอกุศลธรรม เห็นอานิสงส์ของกุศลธรรม เป็นสาเหตุให้คนที่ยอมรับเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ ถูกคาดหมายว่าจะมีโอกาสเว้นจากการทำกรรมชั่วแล้วเลือกทำกรรมดี

มีงานวิจัยเปรียบเทียบกรณีการเห็นโทษเรื่องใดเรื่องหนึ่งชัด ๆ แล้วส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม คือ งานวิจัยประสิทธิผลของภาพคำเตือนบนซองบุหรี่ พบว่า ประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป (ในกลุ่มที่วิจัย) เคยสังเกตเห็นภาพคำเตือนบนซองบุหรี่ 94.6% เมื่อเห็นแล้วทำให้นึกถึงอันตรายของบุหรี่ต่อสุขภาพ 71.4% แล้วส่งผลให้มีความพยายามเลิกสูบบุหรี่ 80.3%[64]

---

[63] Azim F. Shariff and Mijke Rhemtulla, "Divergent Effects of Beliefs in Heaven and Hell on National Crime Rates," *PLOS ONE,* 7, no. 6, (June 2012): 1-5.

[64] ศรัณญา เบญจกุล และมณฑา เก่งการพานิช, "ประสิทธิผลของการใช้ฉลาก/

ISSN 2651-2262 (Online)

เมื่อนำงานวิจัย “ประสิทธิผลของภาพคำเตือนบนซองบุหรี่” มาเปรียบเทียบกับอปัณณกสูตรจะได้ดังนี้ การเห็นโทษของอกุศลธรรมและเห็นอานิสงส์ของกุศลธรรมเทียบได้กับการเห็นโทษจากการสูบบุหรี่ เมื่อเห็นโทษของอกุศลธรรมและเห็นอานิสงส์ของกุศลธรรมแล้วพฤติกรรมที่คาดหวังได้ คือ การเว้นจากอกุศลธรรมและทำกุศลธรรม เทียบได้กับความพยายามเลิกสูบบุหรี่ของผู้เห็นโทษจากการสูบบุหรี่นั่นเอง สามารถจัดทำเป็นตารางเปรียบเทียบได้ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบงานวิจัยภาพคำเตือนบนซองบุหรี่กับอปัณณกสูตร

การเปรียบเทียบ	การศึกษา/สังเกต	การเห็นโทษ / เห็นอานิสงส์	ผลที่เกิดขึ้น
ประชากรกลุ่มวิจัยที่อายุ 15 ปีขึ้นไป	เคยเห็นภาพคำเตือนบนซองบุหรี่ (94.6%)	ทำให้นึกถึงอันตรายของบุหรี่ต่อสุขภาพ (71.4%)	มีความพยายามเลิกสูบบุหรี่ (80.3%)
คนที่ยอมรับเรื่องกรรม/การเกิดใหม่	ได้ศึกษาคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม	เห็นโทษของอกุศลธรรม เห็นอานิสงส์ของกุศลธรรม	เว้นจากอกุศลธรรมและทำกุศลธรรม
พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสไว้ว่า ผู้เว้นจากอกุศลธรรมและทำกุศลธรรมมีประมาณเท่าใด ผู้วิจัยเชื่อว่า ไม่ใช่ 100% แต่น่าจะเป็นส่วนใหญ่หากบุคคลเหล่านั้นศึกษาจนมีความเข้าใจเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ เห็นโทษของอกุศลธรรม และเห็นอานิสงส์ของกุศลธรรมอย่างแท้จริง			

จากเหตุผลและงานวิจัยที่ยกมาข้างต้นนี้สรุปได้ว่า การคาดหวังว่า ผู้ยอมรับเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ จะมีโอกาสละเว้นกรรมชั่วแล้วทำกรรมดีจึงสมเหตุสมผล และการคาดหวังว่า ผู้ปฏิเสธเรื่องกรรมการเกิดใหม่จะมีโอกาสละเว้นกรรมดีและทำกรรมชั่วจึงสมเหตุสมผลเช่นกัน

ภาพคำเตือนบนซองบุหรี่,” *วารสารสุขศึกษา,* ปีที่ 36, ฉบับที่ 123, (มกราคม – เมษายน 2556): 1-8.

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ฟินนิแกน เรียกคำสอนในอปัณณกสูตรว่า การเดิมพันของพระพุทธเจ้า (Buddha's wager) และเสนอแนวคิดไว้ 6 ประการ ดังนี้ 1. พระพุทธเจ้าและปัสกาลใช้เหตุผลชนิดเดียวกันในการเดิมพัน 2. การเดิมพันของพระพุทธเจ้าไม่ได้กล่าวถึงแนวคิดคุณค่าอนันต์ 3. ไม่มีหลักฐานยืนยันความจริงในการเดิมพันของพระพุทธเจ้า 4. การเดิมพันในอปัณณกสูตรขัดแย้งกับกาลามสูตร 5. หลักอนัตตาไม่สอดคล้องกับการกลับชาติมาเกิด และ 6. การเดิมพันในอปัณณกสูตรไม่สมเหตุสมผล

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวคิดของฟินนิแกนในข้อแรก สำหรับข้อที่ 2-6 ไม่เห็นด้วย จึงต้องการวิพากษ์และแสดงข้อโต้แย้ง (Argument) ดังนี้

1). ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่า พระพุทธเจ้าและปัสกาลใช้เหตุผลชนิดเดียวกันในการเดิมพัน ได้แก่ การใช้เหตุผลแบบครอบงำ (dominance reasoning) เป็นต้น

2). การเดิมพันของพระพุทธเจ้าไม่ได้กล่าวถึงคุณค่าอนันต์ ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยเพราะในอปัณณกสูตรกล่าวถึงนิพพานซึ่งอาจจัดเป็นคุณค่าอนันต์ในพระพุทธศาสนาได้

3). ไม่มีหลักฐานเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยเพราะกรณีศึกษาคนระลึกชาติได้อาจเป็นหลักฐานได้และบางกรณีความจริงกับหลักฐานไม่จำเป็นต้องมาคู่กัน

4). การเดิมพันในอปัณณกสูตรขัดแย้งกับกาลามสูตรเพราะไม่มีการพิสูจน์ความจริงจนรู้ได้ด้วยตนเองโดยการนั่งสมาธิ ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยเพราะบางกรณีการรู้ด้วยตนเองใช้จินตามยปัญญาได้

5). หลักอนัตตาไม่สอดคล้องกับการกลับชาติมาเกิด ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยเพราะการตายแล้วเกิดใหม่ของขันธ์ 5 อธิบายได้ด้วยกฎไตรลักษณ์ ธัมมสันตติ และปฏิจจสมุปบาท

วารสารธรรมธารา ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (ฉบับรวมที่ 21) ปี พ.ศ. 2568
ISSN 2651-2262 (Online)

6). การเดิมพันในอปัณณกสูตรไม่สมเหตุสมผลในกรณีที่คาดหวังว่า คนที่ยอมรับเรื่องกรรมและการเกิดใหม่จะประพฤติดี ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยและได้โต้แย้งด้วยงานวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องสวรรค์และนรก และงานวิจัยเรื่องประสิทธิผลของภาพคำเตือนบนซองบุหรี่ สำหรับคนที่ปฏิเสธกรรมและการเกิดใหม่แล้วประพฤติผิดก็ทำนองเดียวกัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย คือ การตีความเชิงลึกเรื่อง “อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ” หรือ การรู้ด้วยตนเองในกาลามสูตร กล่าวคือ ในบทความนี้ผู้วิจัยชี้ว่า การรู้ด้วยตนเองสามารถใช้จินตามยปัญญาได้ (นอกเหนือจากภาวนามยปัญญา) แต่มีนักวิชาการบางท่านแสดงความคิดเห็นว่า อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ ตีความในนัยอื่น ๆ ได้อีกหลายประการ และบางความเห็นมองว่า แม้แต่สุตมยปัญญาก็อาจทำให้เกิดการรู้ด้วยตนเองได้ จึงควรมีการศึกษาวิจัยประเด็นนี้อย่างละเอียดเพื่อความรู้ความเข้าใจ และเพื่อความงอกงามทางวิชาการพระพุทธศาสนาสืบไป

บรรณานุกรม

• ภาษาไทย

1. คัมภีร์

มหามกุฏราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

2. หนังสือ

มิลินทปัญหาปกรณ์แปล เล่ม 1. แปลโดย พระมหาธิติพงศ์ อุตฺตมปญฺโญ. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วน จำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, 2563.

3. พจนานุกรม

ป.หลงสมบุญ. *พจนานุกรม มคธ-ไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักเรียนวัดปากน้ำ, 2546.

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัลพับลิเคชั่น จำกัด, 2543.

4. บทความ

วัชระ งามจิตรเจริญ. “นิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาท อัตตาหรืออนัตตา.” *วารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, ปีที่ 8, ฉบับที่ 3, (กันยายน-ธันวาคม 2544): 4-100.

ศรัณญา เบญจกุล และมณฑา เก่งการพานิช. “ประสิทธิผลของการใช้ฉลาก/ภาพคำเตือนบนซองบุหรี่.” *วารสารสุขศึกษา*, ปีที่ 36, ฉบับที่ 123, (มกราคม – เมษายน 2556): 1-8.

สมภาร พรมทา. “นิพพานเป็นอัตตาหรืออนัตตากันแน่.” *วารสารพุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, ปีที่ 8, ฉบับที่ 3, (กันยายน - ธันวาคม 2544): 1-3.

• ภาษาต่างประเทศ

1. หนังสือ

Bhikkhu Ñāṇamoli. *The Middle Length Discourses of the Buddha: A New Translation of the Majjhima Nikaya*. Translation Edited and Revised by Bhikkhu Bodhi. Kandy, Sri Lanka: Buddhist Publication Society, 1995.

Conner, James A.. *Pascal’s Wager: The Man Who Played Dice with God*. New York: HarperCollins Publishers, 2006.

Jackson, Roger R.. *Rebirth: A Guide to Mind, Karma, and Cosmos in the Buddhist World*. Colorado: Shambhala Publications, 2022.

Pali Text Society. *Book of the Discipline Vol. IV*. Translated by I. B. Horner, M.A.. Bristol: Pali Text Society, 2007.

Pascal, Blaise. *Pensées*, Translated by W. F. Trotter. London: Global Grey, 2021.

Shroder, Tom. *Old Souls: The Scientific Evidence for Past Lives.* New York: Simon & Schuster, 1999.

Tapp, Christian and Edmund Runggaldier. *God, Eternity, and Time.* United Kingdom: Routledge, 2011.

The Connected Discourses of the Buddha: A Translation of the Samyutta Nikaya. Translated by Bhikkhu Bodhi. Boston: wisdom publications, 2000.

The Long Discourses of the Buddha: A Translation of the Digha Nikaya. Translated by Maurice Walshe. Boston: wisdom publications, 1995.

The Numerical Discourses of the Buddha: A Translation of the Anguttara Nikāya. Translated by Bhikkhu Bodhi. Boston: wisdom publications, 2012.

Watson, Thomas. *The Ten Commandments*. Pennsylvania: The Banner of Truth Trust, 1981.

2. พจนานุกรม

Aksorn Charoen Tat. *Aksorn's Thai Learners' Dictionary*. Bangkok: Aksorn Charoen Tat Publishing House, 1997.

3. บทความ

Finnigan, Bronwyn. "Karma, Moral Responsibility, and Buddhist Ethics." *The Oxford Handbook of Moral Psychology*. Edited by Manuel Vargas and John M. Doris. Oxford: Oxford University Press, 2022: 7-23.

_____. "Madhyamaka ethics." *The Oxford Handbook of Buddhist Ethics*. Edited by Daniel Cozort and James Mark Shields. Oxford: Oxford University Press, 2018: 162-182.

_____. "The Buddha's Lucky Throw and Pascal's Wager." *Australasian Journal of Philosophy*, 102, no. 3, (May 2024): 561-580.

ISSN 2651-2262 (Online)

Shariff, Azim F., and Mijke Rhemtulla. “Divergent Effects of Beliefs in Heaven and Hell on National Crime Rates.” *PLOS ONE,* 7, no. 6, (June 2012): 1-5.

4. ข้อมูลจากเว็บไซต์

med.virginia.edu. “Stevenson-s-Obit-Emily.” Accessed March 01, 2025. https://med.virginia.edu/perceptual-studies/wp-content/uploads/sites/360/2015/11/Stevenson-s-Obit-Emily.pdf.